

VNU Journal of Science: Legal Studies

Journal homepage: <https://js.vnu.edu.vn/LS>

Original Article

Human Rights Education at University Level: UN Position and Vietnamese Perspective

Vu Cong Giao*, Nguyen Thuy Duong

VNU School of Law, 144 Xuan Thuy, Cau Giay, Hanoi, Vietnam

Received 28 January 2022

Revised 13 June 2021; Accepted 25 August 2022

Abstract: The article analyzes the concept, content, and importance of human rights education; the position of the United Nations in this regard; the current status of human rights education in Vietnam, with a focus on human rights education at the tertiary education level. The authors demonstrate that the promotion of human rights education in general, especially at the university level, is an urgent requirement in Vietnam today to implement the relevant resolutions of the United Nations General Assembly. According to the authors, to promote human rights education at the higher education level in Vietnam, it is necessary to set up separate human rights programs and integrate human rights into other relevant educational programs of all higher education institutions. Besides, it is necessary to improve professional capacity and teaching methods for lecturers as well as to upgrade literature resources for teaching and research on human rights.

Keywords: Human rights education, higher education, United Nations, human rights promotion.

* Corresponding author.

E-mail address: giaovnu@gmail.com

<https://doi.org/10.25073/2588-1167/vnuls.4431>

Giáo dục quyền con người ở bậc đại học: Quan điểm của Liên Hợp quốc và thực tiễn ở Việt Nam

Vũ Công Giao*, Nguyễn Thùy Dương

Khoa Luật, ĐHQGHN, 144 Xuân Thủy, Cầu Giấy, Hà Nội, Việt Nam

Nhận ngày 28 tháng 01 năm 2021

Chỉnh sửa ngày 13 tháng 6 năm 2021; Chấp nhận đăng ngày 25 tháng 8 năm 2022

Tóm tắt: Bài viết phân tích khái niệm, nội dung, tầm quan trọng giáo dục nhân quyền; quan điểm của Liên Hợp quốc trong vấn đề này; thực trạng giáo dục nhân quyền ở Việt Nam, trong đó tập trung vào giáo dục nhân quyền ở cấp đại học. Các tác giả chứng minh rằng việc thúc đẩy giáo dục nhân quyền nói chung, đặc biệt là ở cấp độ đại học, là một yêu cầu cấp thiết ở Việt Nam hiện nay nhằm thực hiện các nghị quyết có liên quan của Đại hội đồng Liên Hợp quốc. Theo các tác giả, để thúc đẩy giáo dục nhân quyền ở cấp đại học ở Việt Nam, cần tổ chức các chương trình riêng đồng thời lồng ghép vào các chương trình đào tạo có liên quan của tất cả các cơ sở giáo dục đại học. Bên cạnh đó, cần bồi dưỡng nâng cao năng lực chuyên môn và phương pháp giảng dạy phù hợp cho đội ngũ giảng viên cũng như củng cố nguồn học liệu cho việc giảng dạy, nghiên cứu về quyền con người.

Từ khoá: Giáo dục quyền con người, giáo dục đại học, Liên Hợp quốc, thúc đẩy quyền con người.

1. Dẫn nhập

Giáo dục quyền con người hiện là vấn đề thu hút sự quan tâm rộng rãi của cộng đồng quốc tế. Tại nhiều quốc gia, giáo dục quyền con người đang được tiến hành dưới các hình thức cả chính thức và phi chính thức, ở nhiều cấp độ khác nhau, trong đó có giáo dục đại học. Điều này là bởi tầm quan trọng của giáo dục quyền con người đã được nhấn mạnh ngay trong Tuyên ngôn thế giới về quyền con người (Universal Declaration of Human Rights - UDHR 1948). Theo đó, giáo dục nhân quyền được xem là phương thức không thể thiếu nhằm thúc đẩy, bảo vệ các quyền con người trong thực tế, qua đó giúp bảo đảm nền hoà bình toàn cầu.

Nhận thức được tầm quan trọng của vấn đề nêu trên, trong những năm vừa qua, hoạt động giáo dục quyền con người ở Việt Nam không

ngừng được tăng cường và đã đạt được nhiều thành tựu đáng kể. Đặc biệt, ở cấp độ đại học, nhiều trường đại học đã tiến hành giáo dục quyền con người dưới nhiều hình thức, nhằm trang bị kiến thức cũng như đào tạo những chuyên gia trong lĩnh vực này. Tuy nhiên, do quyền con người là một phạm trù rộng và tương đối mới ở Việt Nam, hoạt động giáo dục quyền con người ở bậc đại học ở Việt Nam còn tồn tại nhiều hạn chế, đòi hỏi cần hoàn thiện cả về mặt nội dung và phương pháp.

Bài viết này nhằm góp phần làm rõ hơn những đặc điểm, nội dung và yêu cầu trong giáo dục nhân quyền cũng như thực trạng giáo dục nhân quyền ở Việt Nam hiện nay, đặc biệt là ở cấp độ đại học. Trên cơ sở đó, bài viết gợi mở một số giải pháp nhằm mở rộng và nâng cao chất lượng hoạt động giáo dục nhân quyền ở cấp đại học ở Việt Nam trong những năm tới.

* Tác giả liên hệ.

Địa chỉ email: giaoovnu@gmail.com

<https://doi.org/10.25073/2588-1167/vnuls.4380>

1. Giáo dục quyền con người theo quan điểm của Liên Hợp quốc

Chiến tranh thế giới lần thứ 2 cùng với những thảm họa mà nó gây ra cho nhân loại không những thúc đẩy sự ra đời của Liên Hợp quốc mà còn cảnh tỉnh cộng đồng quốc tế về tính chất nguy hiểm của việc bỏ qua những vi phạm nghiêm trọng các quyền con người. Một trong những bài học quan trọng nhất rút ra từ cuộc đại chiến thế giới tàn khốc này đó là: quyền con người, với tư cách là nhân phẩm mỗi cá nhân con người, đồng thời là giá trị chung của toàn nhân loại, cần phải được bảo vệ bởi tất cả cộng đồng quốc tế, và để thực hiện điều đó, biện pháp đầu tiên cần tiến hành là giáo dục nhằm nâng cao nhận thức của nhân loại về nhân quyền. Đây chính là lý do khiến Liên Hợp quốc đặc biệt quan tâm đến giáo dục quyền con người. Tổ chức này đã xác định giáo dục quyền con người là chiến lược hiệu quả nhất nhằm ngăn chặn các hành vi vi phạm quyền con người cũng như để xây dựng các xã hội bình đẳng, tự do và hòa bình [1].

Về mặt pháp lý, quyền giáo dục với tư cách một trong những quyền cơ bản của con người từ lâu đã được đề cập trong nhiều văn kiện quốc tế trong lĩnh vực này, trong đó có Tuyên ngôn thế giới về quyền con người năm 1948 (Điều 26), Công ước quốc tế về các quyền kinh tế, xã hội, văn hóa (Điều 13); Công ước về quyền trẻ em (Điều 28),... tạo thành nền tảng cho hoạt động giáo dục nói chung và giáo dục nhân quyền nói riêng. Không chỉ vậy, Đại hội đồng Liên Hợp quốc đã thông qua hàng loạt nghị quyết nhằm thúc đẩy giáo dục nhân quyền trong thực tế trên toàn thế giới, trong đó tiêu biểu là Nghị quyết số 48/127 ngày 20/12/1993 (A/RES/48/127) quy định lấy giai đoạn 1995-2004 là thập kỷ giáo dục quyền con người của Liên Hợp quốc. Theo Nghị quyết này, giáo dục quyền con người được hiểu là hoạt động đào tạo, phổ biến, truyền bá thông tin và những nỗ lực khác nhằm xây dựng một nền văn hóa phổ quát về quyền con người, từ đó hình thành thái độ hướng tới: a) tăng cường sự tôn trọng đối các quyền và tự do cơ bản; b) phát triển đầy đủ nhân cách con người và ý thức cá nhân về phẩm giá; c) thúc đẩy sự hiểu biết, lòng khoan

dung, bình đẳng giới và tình hữu nghị giữa tất cả các quốc gia, dân tộc, chủng tộc, nhóm tôn giáo và ngôn ngữ; d) tạo điều kiện cho tất cả mọi người tham gia vào các hoạt động xã hội một cách hiệu quả; e) hỗ trợ hoạt động của Liên Hợp quốc trong việc duy trì nền hoà bình thế giới [1]. Hội nghị thế giới về quyền con người lần thứ hai (World Conference on Human Rights - Vienna, 1993) đã khẳng định nghĩa vụ của các quốc gia trong việc tăng cường giáo dục quyền con người, đồng thời nhấn mạnh tầm quan trọng của các chương trình giáo dục quyền con người trong việc thúc đẩy lòng khoan dung và quan hệ hài hoà giữa các quốc gia, cũng như giữa các nhóm trong mọi xã hội.

Vào năm 2005, Liên Hợp quốc tiếp tục đưa ra những sáng kiến về giáo dục quyền con người, trong đó có việc thiết lập Chương trình Thế giới về Giáo dục nhân quyền (World Programme for Human Rights Education) và thông qua Tuyên bố của Liên Hợp quốc về Giáo dục và Đào tạo về quyền con người (UN Declaration on Human Rights Education and Training - UNDHRET) vào năm 2011. Định nghĩa mở rộng về giáo dục quyền con người trong Tuyên bố này đã đặt cơ sở cho việc xác định nội dung và phương pháp giáo dục quyền con người ở bậc đại học. Theo đó, giáo dục và đào tạo về quyền con người bao gồm mọi hoạt động nhằm cung cấp thông tin, nâng cao nhận thức và học tập để thúc đẩy sự tôn trọng và tuân thủ một cách phổ biến đối với tất cả các quyền con người. Giáo dục quyền con người cần cung cấp cho mọi người kiến thức, kỹ năng, hiểu biết cũng như phát triển thái độ, hành vi của họ về việc tôn trọng và bảo vệ nhân quyền. Cụ thể, giáo dục quyền con người thể hiện qua các khía cạnh cơ bản sau đây [2] :

i) Giáo dục về quyền con người: bao gồm việc cung cấp kiến thức và hiểu biết về các chuẩn mực và nguyên tắc quyền con người, các giá trị làm nền tảng cho những nguyên tắc, chuẩn mực này và các cơ chế để bảo vệ các quyền con người trong thực tế;

ii) Giáo dục thông qua quyền con người: bao gồm học tập và giảng dạy theo cách tôn trọng quyền của cả người dạy và người học;

iii) Giáo dục vì quyền con người: bao gồm việc trao quyền nhằm giúp các chủ thể quyền thụ hưởng và thực hiện các quyền của họ cũng như tôn trọng và bảo vệ quyền của chủ thể khác.

Như vậy, nhằm bảo đảm tính toàn diện, việc xây dựng chương trình giáo dục quyền con người ở bậc đại học cần lưu ý những khía cạnh sau [3]:

Thứ nhất, về nội dung:

i) Cần có chiến lược phù hợp nhằm truyền tải những kiến thức về quyền con người như một chủ đề xuyên suốt trong tất cả các ngành giáo dục đại học, không chỉ đối với ngành luật hay các ngành khoa học xã hội khác, mà còn cả các ngành khoa học kỹ thuật như kiến trúc, môi trường, y học; công nghệ sinh học... Điều đó là bởi tất cả các ngành khoa học đều có tác động nhất định, trực tiếp hoặc gián tiếp, lên những quyền con người.

ii) Cần cung cấp những kiến thức quyền con người với nội dung và dung lượng phù hợp cho sinh viên thuộc các ngành học khác nhau, đồng thời có các khóa học nâng cao về những vấn đề chuyên sâu của quyền con người cho những đối tượng cụ thể;

iii) Cần xây dựng nội dung phù hợp cho các chương trình đào tạo nâng cao như thạc sĩ và tiến sĩ về quyền con người trong những ngành và lĩnh vực khác nhau;

iv) Cần phát triển các chương trình học thuật đa ngành và liên ngành về quyền con người.

Thứ hai, về phương pháp:

i) Phương pháp giảng dạy cần phù hợp với các giá trị về quyền con người như tôn trọng phẩm giá và lòng tự tôn của người học, đồng thời có sự cân nhắc đến các khía cạnh về văn hóa;

ii) Phương pháp tiếp cận lấy người học làm trung tâm cần được áp dụng thường xuyên nhằm trao quyền cho sinh viên, khuyến khích sự tham gia, tương tác của người học, đồng thời khuyến khích việc đưa ra quan điểm và ý kiến phản biện;

iii) Áp dụng các phương pháp học tập trải nghiệm cho phép người học hiểu sâu và vận dụng các kiến thức về quyền con người vào cuộc sống thông qua hoạt động của chính người học, bao gồm các hoạt động nghiên cứu và/hoặc tham gia những dịch vụ cộng đồng;

iv) Kế hoạch giảng dạy cần xác định các mục tiêu học thuật (về kiến thức và kỹ năng) và mục tiêu về mặt xã hội (giá trị, thái độ, hành vi);

v) Sử dụng phương pháp phù hợp nhằm đánh giá hiệu quả của giáo dục quyền con người tùy theo mục tiêu đào tạo khác nhau [4].

2. Thực trạng giáo dục quyền con người ở bậc đại học tại Việt Nam

Ở Việt Nam, xét theo nghĩa rộng, giáo dục quyền con người đang được tiến hành một cách trực tiếp hoặc gián tiếp, từ bậc phổ thông đến đại học, với nội dung và phương pháp giảng dạy khác nhau tùy theo mục tiêu ở từng bậc giáo dục. Ở bậc phổ thông, giáo dục quyền con người cơ bản đang được lồng ghép vào chương trình giáo dục công dân, trong đó hướng tới hình thành nhân cách, nhận thức và thái độ hành xử đúng đắn cho các công dân trẻ trong các vấn đề về quyền con người ở hiện tại và trong tương lai, theo đó, người học sẽ được cung cấp một số một số khái niệm cơ bản như quyền công dân, quyền trẻ em, và một số quyền con người cơ bản trên các lĩnh vực dân sự, chính trị, kinh tế, văn hoá, xã hội,... Ở bậc đại học, nội dung giáo dục quyền con người có tính chất chuyên sâu hơn, phù hợp với mục tiêu của giáo dục ở cấp độ đại học là đào tạo các chuyên gia trên lĩnh vực này.

Cũng như nhiều quốc gia khác trên thế giới, các nội dung về quyền con người được giảng dạy tại Việt Nam chủ yếu tập trung ở các trường đại học thuộc các chuyên ngành luật, khoa học chính trị, quan hệ quốc tế,... với nội dung và phương pháp được điều chỉnh theo hướng phù hợp với từng chuyên ngành. Đối với các trường đại học đào tạo cử nhân chuyên ngành luật, Khoa Luật, Đại học Quốc gia Hà Nội là cơ sở tiên phong trong xây dựng môn học riêng về quyền con người. Cụ thể, tại Khoa Luật, Đại học Quốc gia Hà Nội, quyền con người được đưa vào chương trình giảng dạy cử nhân như một môn học riêng từ năm 2007, và như một chương trình đào tạo thạc sĩ riêng từ năm 2011. Khoa cũng đang xây dựng chương trình đào tạo tiến sĩ riêng về quyền con người.

Ở cấp độ đại học, môn “Lý luận và pháp luật về quyền con người” đã được Khoa Luật, Đại học Quốc gia Hà Nội đưa vào giảng dạy và là môn học bắt buộc đối với một số chuyên ngành, với thời lượng 30 giờ tín chỉ, bao gồm các nội dung cơ bản sau đây:

Thứ nhất, phần khái quát chung về quyền con người cung cấp các kiến thức về khái niệm, nguồn gốc, tính chất, đặc điểm của quyền con người; lịch sử phát triển của tư tưởng về quyền con người; phân loại quyền con người dựa trên các tiêu chí cụ thể như theo chủ thể quyền, chủ thể của nghĩa vụ; trách nhiệm của quốc gia trong việc bảo đảm quyền con người; vấn đề giới hạn và tạm đình chỉ thực hiện quyền trong tình trạng khẩn cấp,...

Thứ hai, phần pháp luật quốc tế về quyền con người cung cấp các kiến thức khái quát về pháp luật quốc tế về quyền con người (bao gồm các khái niệm, vị trí, đối tượng, phương pháp điều chỉnh, nguồn cũng như sự hình thành và phát triển của luật quốc tế về quyền con người; mối quan hệ ngành luật này với công pháp quốc tế, luật nhân đạo quốc tế và pháp luật quốc gia;...); luật quốc tế về các quyền, tự do cơ bản trên các lĩnh vực dân sự, chính trị, kinh tế, văn hoá, xã hội; luật quốc tế về quyền của một số nhóm dễ bị tổn thương; cơ chế bảo vệ và thúc đẩy quyền con người ở các cấp quốc tế, khu vực và quốc gia.

Thứ ba, phần chính sách, pháp luật về quyền con người ở Việt Nam phân tích những quan điểm, chính sách của Đảng, Nhà nước Việt Nam về quyền con người; các quy định pháp luật Việt Nam về quyền con người trong các lĩnh vực dân sự, chính trị, kinh tế, văn hoá, xã hội cũng như về quyền con người của các nhóm dễ bị tổn thương.

Ngoài ra, ở bậc đào tạo cử nhân, liên quan trực tiếp đến vấn đề quyền con người, Khoa Luật, Đại học quốc gia Hà Nội còn xây dựng môn học “Quyền con người trong tư pháp hình sự”, là môn học bắt buộc đối với sinh viên năm thứ tư chuyên ngành tư pháp hình sự. Môn học này tiếp cận vấn đề quyền con người trong tư pháp hình sự theo những nội dung cơ bản như sau: khái niệm quyền con người và các tiêu chí quốc tế về quyền con người; khái niệm, đặc điểm cơ bản của quyền con người và các lĩnh vực

quyền con người trong tư pháp hình sự; quyền con người trong các quy định về tội phạm, trong các quy định về chế tài hình sự và trong các quy định chung (mục đích, mô hình tổ tụng, nguyên tắc cơ bản, chủ thể) của luật tố tụng hình sự; quyền con người trong các qui định về biện pháp ngăn chặn của tố tụng hình sự; quyền con người trong các qui định về thủ tục giải quyết vụ án trong tố tụng hình sự; cơ chế và các biện pháp bảo đảm quyền con người trong lĩnh vực tư pháp hình sự.

Ở cấp độ sau đại học, Chương trình đào tạo thạc sĩ chuyên ngành pháp luật về quyền con người tại Khoa Luật, Đại học quốc gia Hà Nội là chương trình đầu tiên trên lĩnh vực này ở Việt Nam, bắt đầu được tổ chức dưới dạng thí điểm vào năm 2011, và trở thành chương trình chính thức từ năm 2019. Chương trình cung cấp kiến thức toàn diện và chuyên sâu về những vấn đề lý luận về quyền con người, cũng như về hệ thống tiêu chuẩn và cơ chế quốc tế về bảo vệ và thúc đẩy quyền con người; lịch sử tư tưởng về truyền thống nhân đạo của dân tộc Việt Nam cũng như các quan điểm, chính sách của Đảng và Nhà nước, pháp luật Việt Nam về quyền con người. Mục tiêu của chương trình là đào tạo những chuyên gia có kiến thức toàn diện, chuyên sâu, có khả năng phân tích, đánh giá và giải quyết những công việc trực tiếp hoặc gián tiếp liên quan đến vấn đề quyền con người ở các cơ quan nhà nước, tổ chức chính trị - xã hội hoặc làm những công việc nghiên cứu, giảng dạy về lĩnh vực này ở các cơ sở đào tạo [5].

Đối với sinh viên ngành luật ở những cơ sở đào tạo khác, các nội dung về quyền con người đã được lồng ghép trong chương trình học của một số ngành liên quan, chủ yếu là Luật Quốc tế, Luật Hiến pháp Việt Nam, Luật Hiến pháp nước ngoài... Trong các môn Luật Hiến pháp Việt Nam và Luật Hiến pháp nước ngoài, quyền con người thường được giới thiệu trong nội dung về quyền của công dân dưới tư cách một chế định của hiến pháp. Tuy nhiên, do gắn liền với chế định quyền công dân, những nội dung về quyền con người được giới thiệu thường gắn liền với một quốc gia cụ thể nên tính phổ quát của các quyền con người ít được đề cập đến. Ví dụ, trong

chương trình đào tạo cử nhân môn Luật Hiến pháp Việt Nam tại Đại học Luật Hà Nội, quyền con người được đưa vào Chương “Quyền con người, quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân”, bao gồm các nội dung như sau: định nghĩa và đặc điểm của một số khái niệm cơ bản (“quyền con người”; “quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân”; “nguyên tắc hiến định về quyền con người, quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân”; “bảo đảm quyền”; “bảo vệ quyền”); các nguyên tắc hiến pháp của chế định quyền con người, quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân; quyền và nghĩa vụ cơ bản theo Hiến pháp năm 2013; cơ chế bảo đảm và bảo vệ các quyền cơ bản; sự hình thành và phát triển của chế định quyền con người, quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân qua các bản hiến pháp. Trong đó có phân tích một cách khái lược nội hàm của những quyền cơ bản: quyền bất khả xâm phạm thân thể; quyền bất khả xâm phạm về chỗ ở; quyền bào chữa; quyền khiếu nại, tố cáo; quyền tự do tín ngưỡng, tôn giáo; quyền tự do kinh doanh; quyền kết hôn, ly hôn [6].

Đối với một số ngành khác, Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh là cơ sở duy nhất hiện có một môn học riêng có tiêu đề là “Lý luận về quyền con người” dành cho chương trình đào tạo cử nhân chính trị, bao gồm các nội dung sau: Lý luận về quyền con người - đối tượng và phương pháp nghiên cứu; Quyền con người trong lịch sử nhân loại; Quyền con người trong lịch sử Việt Nam; Quan điểm Mác-Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh về quyền con người; Pháp luật quốc tế về quyền con người; Quan điểm và chính sách cơ bản của Đảng, Nhà nước Việt Nam về quyền con người.

Tại các cơ sở đào tạo khác ngoài ngành luật, nội dung quyền con người được giới thiệu bằng cách lồng ghép vào các môn học như “Luật Quốc tế” (ví dụ, tại Học viện Quan hệ quốc tế, Học viện An ninh, Học viện Cảnh sát...); “Nhà nước và pháp luật đại cương” hoặc “Pháp luật đại cương”,... Tuy nhiên, nhìn chung dung lượng kiến thức về quyền con người còn ở mức độ hạn chế, nội dung này mới ở mức độ khái quát [7].

Những nội dung được đưa vào chương trình giáo dục quyền con người ở bậc đại học như đã phân tích trên đây đã tạo tiền đề tương đối vững

chắc cho việc đào tạo những sinh viên có kiến thức từ cơ bản đến toàn diện, chuyên sâu trong lĩnh vực này. Đặc biệt, ở những cơ sở giảng dạy quyền con người với tư cách là một môn học độc lập, kiến thức truyền tải đến sinh viên một cách có hệ thống, có sự tham khảo, so sánh về nội dung với các chương trình đào tạo của các nước khác trên thế giới cũng như các khuyến nghị của Liên Hợp quốc về nội dung về giáo dục nhân quyền ở bậc đại học. Cụ thể, chương trình đã bao gồm các nội dung kiến thức về chuẩn mực và nguyên tắc về quyền con người, các giá trị làm nền tảng cho những nguyên tắc, chuẩn mực này và các cơ chế bảo vệ các quyền con người ở các cấp quốc tế, khu vực, quốc gia (đảm bảo khía cạnh “giáo dục về quyền con người”), trên cơ sở tôn trọng quyền của cả người dạy và người học (đảm bảo khía cạnh “giáo dục thông qua quyền con người”). Tuy nhiên, xét chung, dung lượng kiến thức trong chương trình giảng dạy của một số trường đại học của Việt Nam còn chưa tương xứng với nhu cầu của đối tượng đào tạo; kết cấu môn học còn có nhiều điểm còn thiếu hợp lý. Những bất cập này do nhiều nguyên nhân, trong đó có thể kể đến những hạn chế về trình độ của đội ngũ giảng viên, phương pháp giảng dạy và tài liệu tham khảo. Bên cạnh đó, khía cạnh “giáo dục vì quyền con người”, bao gồm việc trao quyền nhằm hướng chủ thể quyền chủ động thực hiện quyền quyền của mình và tôn trọng, bảo vệ quyền của chủ thể khác cũng đặt ra nhiều thách thức trong việc xác định cả về mặt nội dung và phương pháp giáo dục nhân quyền ở bậc đại học.

Về phương pháp, cũng như các ngành khoa học xã hội khác, môn học này sử dụng các phương pháp luận chung của các chuyên ngành khoa học xã hội, mà nền tảng là phương pháp luận triết học của chủ nghĩa duy vật biện chứng và phép duy vật lịch sử. Vận dụng phương pháp luận duy vật biện chứng, nhận thức và các lý thuyết về quyền con người được xem xét theo một quá trình phát triển từ thấp đến cao, gắn liền và tương ứng với quá trình phát triển lịch sử của kinh tế, chính trị và nhà nước. Hay nói cách khác, việc xem xét và đánh giá các vấn đề lý luận, pháp lý và thực tiễn về quyền con người đòi hỏi tính

khách quan, toàn diện và gắn với những bối cảnh lịch sử cụ thể.

Cùng với phương pháp luận trên, một số học thuyết, lý thuyết khác có liên quan cũng được đề cập khi nghiên cứu và giảng dạy quyền con người ở bậc đại học, có thể kể đến như thuyết duy lý, thuyết cấu trúc, thuyết văn hóa, thuyết tự do, thuyết tiếp cận dựa trên quyền.

Về vấn đề trên, do quyền con người là một phạm trù đa diện nên trong việc nghiên cứu, giảng dạy về quyền con người việc sử dụng cách tiếp cận đa ngành, liên ngành là hợp lý. Theo đó, tiếp cận đa ngành và liên ngành về quyền con người có thể được tiến hành ở các cấp độ: i) nghiên cứu đa ngành và liên ngành về quyền con người trong phạm vi các ngành khoa học xã hội ở nghĩa rộng; ii) nghiên cứu đa ngành và liên ngành về quyền con người trong lĩnh vực luật học (các ngành khoa học pháp lý); iii) nghiên cứu đa ngành và liên ngành về quyền con người trong mối quan hệ giữa các ngành khoa học xã hội, trong đó có các ngành khoa học pháp lý với các ngành khoa học tự nhiên và công nghệ [8]. Dù vậy, bên cạnh cách tiếp cận đa ngành, ở Việt Nam (và ở nhiều quốc gia khác), tiếp cận luật học vẫn là hướng chính trong nghiên cứu, đào tạo về nhân quyền [9].

3. Thúc đẩy giáo dục quyền con người ở cấp đại học tại Việt Nam

Trong bối cảnh Việt Nam đang xây dựng nhà nước pháp quyền và đã hội nhập quốc tế rất sâu rộng, giáo dục quyền con người nói chung và giáo dục quyền con người ở bậc đại học nói riêng có ý nghĩa rất quan trọng, nhằm giúp sinh viên hiểu rõ các giá trị quyền con người là mục tiêu và tiếng nói chung của cả cộng đồng nhân loại [10]. Sinh viên, những trí thức trẻ của đất nước sẽ có những đóng góp tích cực trong việc thúc đẩy và bảo vệ quyền con người trên thực tế nếu được trang bị đầy đủ kiến thức về lĩnh vực này. Muốn vậy, giáo dục quyền con người ở bậc đại học ở Việt Nam cần được hoàn thiện hơn nữa cả về mặt nội dung và phương pháp, cụ thể [3]:

Về mặt nội dung, cần tiếp tục cập nhật những kiến thức mới về quyền con người đang được trao đổi rộng rãi trên các diễn đàn trong và ngoài nước, cũng như rà soát lại những nội dung đã có trong chương trình giảng dạy hiện nay. Theo đó, việc xác định nội dung giáo dục quyền con người ở bậc đại học cần tuân thủ các nguyên tắc sau: i) bao gồm những kiến thức và hiểu biết phổ biến về quyền con người, được thừa nhận bởi các quốc gia và cộng đồng quốc tế; ii) quan điểm đa ngành và liên ngành khi tiếp cận về quyền con người; iii) quan tâm đúng đắn đến các lý thuyết giáo dục làm nền tảng cho giáo dục quyền con người, bao gồm các liên kết giữa giáo dục chính quy và không chính quy; iv) bảo đảm quyền và trách nhiệm của giảng viên và sinh viên, bao gồm cả việc giải quyết các vấn đề quyền con người trong cơ sở giáo dục.

Bên cạnh đó, hiệu quả của việc truyền tải các nội dung kiến thức về quyền con người đến sinh viên phụ thuộc khá lớn vào năng lực của người giảng viên. Vì thế, việc nâng cao năng lực của người giảng viên và đội ngũ nhân sự có liên quan trong cơ sở đào tạo là rất cần thiết. Cụ thể, đối với cán bộ giảng dạy, cần tạo cho họ những cơ hội để học hỏi, phát triển cũng như đảm bảo quyền được nêu ý kiến và thực hiện những sáng kiến nhằm đổi mới trong giáo dục quyền con người theo hướng hiệu quả hơn.

Về học liệu, cũng cần hoàn thiện theo các định hướng sau:

i) Rà soát và sửa đổi giáo trình, sách tham khảo, chuyên khảo theo hướng phù hợp với các nguyên tắc phổ quát về quyền con người; hỗ trợ việc phát triển các tài liệu giáo dục và đào tạo về quyền con người theo hướng cân bằng và phù hợp nhằm khuyến khích sự tham gia tích cực vào quá trình dạy và học;

ii) Đảm bảo rằng các tài liệu giáo dục quyền con người bắt nguồn từ các nguyên tắc quyền con người được lồng ghép trong bối cảnh văn hóa liên quan, cũng như các diễn biến lịch sử và xã hội;

iii) Khuyến khích thu thập, chia sẻ, dịch thuật và điều chỉnh các tài liệu giáo dục quyền con người;

iv) Sử dụng rộng rãi tài liệu giáo dục quyền con người do các cơ quan của Liên Hợp quốc phát hành làm tài liệu giảng dạy, học tập và nghiên cứu.

Về mặt phương pháp, cần phát triển và ưu tiên áp dụng những phương pháp giảng dạy phù hợp, cụ thể:

i) Nghiên cứu, áp dụng các phương pháp giảng dạy phù hợp đối với đối tượng học là sinh viên, học viên, đặc biệt là các phương pháp tiếp cận lấy người học làm trung tâm;

ii) Nghiên cứu, áp dụng các phương pháp thích hợp với giáo dục quyền con người ở bậc đại học như sử dụng các phương pháp có sự tham gia, tương tác, hợp tác và trải nghiệm và dựa trên thực hành.

Ngoài ra, việc thiết lập một hệ thống đảm bảo chất lượng cho giáo dục phù hợp với các nguyên tắc về quyền con người và các cơ chế đảm bảo chất lượng cụ thể cho giáo dục quyền con người ở những cấp độ lĩnh vực khác nhau cũng là việc làm cần thiết nhằm hoàn thiện nội dung và phương pháp giáo dục quyền con người ở bậc đại học ở Việt Nam hiện nay.

4. Kết luận

Giáo dục quyền con người ở bậc đại học là một phần của giáo dục quyền con người nói chung – một vấn đề được Liên Hợp quốc và cộng đồng quốc tế rất quan tâm. Giáo dục quyền con người nói chung và ở cấp đại học nói riêng đã được thực hiện ở Việt Nam, song còn khá manh mún và còn nhiều hạn chế cả về nội dung và phương pháp. Trong bối cảnh toàn cầu hoá và hội nhập quốc tế, cũng như để thực hiện mục tiêu xây dựng nhà nước pháp quyền, trong thời gian tới, Việt Nam cần thúc đẩy giáo dục quyền con người, đặc biệt là giáo dục quyền con người ở bậc đại học. Việc thúc đẩy giáo dục quyền con người ở bậc đại học ở Việt Nam cần đạt được các mục tiêu sau: i) Trang bị cho người học cả kiến thức và kỹ năng, bao gồm những kiến thức về quyền con người và các cơ chế bảo đảm quyền con người, cũng như những kỹ năng áp dụng những kiến thức này trong cuộc sống thực tế

hàng ngày; ii) Củng cố giá trị, thái độ và cách ứng xử tôn trọng các quyền con người của người học; iii) Nâng cao khả năng hành động thực tiễn để bảo vệ và thúc đẩy quyền con người của người học. Để thúc đẩy giáo dục quyền con người ở bậc đại học ở Việt Nam cần có sự đầu tư nâng cao năng lực chuyên môn và phương pháp giảng dạy cho đội ngũ giảng viên, đồng thời bổ sung nguồn học liệu về quyền con người cho các cơ sở đào tạo. Tuy nhiên, điều cần thiết đầu tiên là cần nâng cao nhận thức về tầm quan trọng của giáo dục nhân quyền cho các nhà hoạch định chính sách và các nhà quản lý giáo dục, cũng như của toàn thể công chúng trong xã hội.

Tài liệu tham khảo

- [1] UN Secretary-General, Office of the High Commissioner for Human Rights/Centre for Human Rights (1997), United Nations Decade for Human Rights Education (1995-2004) and public information activities in the field of human rights : report of the Secretary-General:
<https://digitallibrary.un.org/record/246049#record-files-collapse-header>, truy cập: 30/8/2021.
- [2] Điều 2, Tuyên bố của Liên Hợp quốc về Giáo dục và Đào tạo về quyền con người 2011 của Liên Hợp Quốc, xem toàn văn tại:
<https://www.ohchr.org/en/issues/education/trainin g/pages/undhreducationtraining.aspx..>
- [3] United Nations, Plan of Action for the Second Phase of the World Programme for Human Rights Education (published jointly with UNESCO).
https://www.ohchr.org/Documents/Publications/WPHRE_Phase_2_en.pdf.
- [4] S. Cargasa, G. Mitoma, Introduction to the special issue on human rights in higher education, *Journal of Human Rights* 2019, VOL. 18, NO. 3, 275–279, <https://doi.org/10.1080/14754835.2019.1617122>.
- [5] <https://law.vnu.edu.vn/Fuploads/20160218161816913.pdf>, truy cập ngày 30/08/2021.
- [6] Bộ môn Luật Hiến pháp - Khoa Hành chính - Nhà nước, Đại học Luật Hà Nội, Đề cương Luật Hiến pháp Việt Nam, 2017, xem thêm chi tiết tại: <https://drive.google.com/file/d/0B1N8DLha9xhHUzZ4d09WQTlibDg/view?fbclid=IwAR1cUTm3wCo4P52auURjZLZoy5YMpD274Cie4tUSJVEPp-vwOl2utY2Rblo&resourcekey=0-Bipae3oOkdcn0vs0ZaYNVQ>.

- [7] L. K. Tùng, V. C. Giao, Giáo dục về Quyền con người ở Việt Nam hiện nay, Kỷ yếu hội thảo Kết nối Nghiên cứu về Quyền con người, 8/2008: <http://www.nhanquyen.vn/modules.php?name=News&op=detailsnews&mid=104&mcid=16>.
- [8] V. K. Vinh, Bài phát biểu đề dẫn Hội thảo khoa học: “Quyền con người: tiếp cận nghiên cứu đa ngành và liên ngành khoa học xã hội” trong khuôn khổ Dự án: “Diễn đàn giáo dục về quyền con người ở bậc đại học và sau đại học” thuộc Chương trình Quản trị công và Cải cách hành chính theo Hiệp định tài trợ giữa Chính phủ Đan Mạch và Chính phủ Việt Nam đã được tổ chức tại Viện Khoa học xã hội Việt Nam ngày 25 và 26/12/2008.
- [9] Khoa Luật - ĐHQGHN, Giáo trình Lý luận và Pháp luật về Quyền con người, Nguyễn Đăng Dung, Vũ Công Giao, Lê Khánh Tùng (chủ biên), NXB Đại học Quốc gia, 2015, tr. 15 - 20.
- [10] N. T. Hằng, Giáo dục quyền con người cho sinh viên trong bối cảnh hội nhập quốc tế, Tạp chí Lý luận chính trị số 4-2019, tr. 47 - 51.